

MUSTAFA ÇELEBİ VE KÜÇÜK MUSTAFA İSYANLARININ OSMANLI DEVLETİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Two Mustafa Movements Supported By Byzantium: Mustafa Çelebi and Mustafa the Young

Süleyman Abdullah GÜRBÜZ*

Özet

Yıldırım Bayezid, Anadolu'da toprak birliğini sağlamak için yoğun bir askerî harekâta girişmiştir. Bu girişiminde başarılı olan Bayezid, birçok Türk beyliğini ilhak ederek Osmanlı Devleti'nin sınırlarını Fırat Nehrine kadar genişletmiştir. Bu tarihlerde Büyük Selçuklular'ın ve İlhanlılar'ın mirasını üstlenmek isteyen ve bu sebeple Anadolu üzerinde hâkimiyet kurmak isteyen Timur tehlikesi ortaya çıkmıştır. Taraflar Ankara yakınındaki Çubuk Ovası'nda karşı karşıya gelmiş ve Ankara Savaşı (28 Temmuz 1402) meydana gelmiştir. I. Bayezid, Timur'a karşı savaşı yaptığı kaybetmiş ve esir düşmüştür. Savaştan sonraki yıllarda Fetret Devri olarak adlandırılan ve Bayezid'in oğulları arasında taht mücadelelerine sahne olan bir dönem yaşanmıştır.

Başta Bizans olmak üzere dış etkenlerin de etkili olduğu bu dönem I. Mehmed'in hakimiyeti sağlaması ile sona ermiştir. Yıldırım Bayezid'in oğlu olduğunu iddia eden Mustafa Çelebi'nin Osmanlı tahtına çıkmak için ilk hareketi Sultan I. Mehmed'in dönemine isabet eder. Mustafa Çelebi'nin ikinci hareketi ise I. Mehmed'in ölümü sonrası tahta çıkan II. Murad'a karşı olmuştur. Bu çalışmada ilk olarak Mustafa Çelebi'nin iki kez yaşanan taht

* Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih (Ortaçağ Tarihi) Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, sagurbuz@ankara.edu.tr. ORCID: 0000-0001-6255-8198

Makale Geliş Tarihi: 28.05.2024

Makale Kabul Tarihi:03.10.2024

mücadelesini ele alacağız. Ardından, 1422 yılında II. Murad'ın başlattığı İstanbul kuşatmasının kaldırılmasına yol açan Küçük Mustafa isyanını değerlendireceğiz. Son olarak, bu isyanların Osmanlı Devleti üzerindeki etkilerini analiz edeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Çelebi, Yıldırım Bayezid, I. Mehmed, II. Murad, Küçük Mustafa

Abstract

Yıldırım Bayezid launched an intensive military campaign to unify the territory in Anatolia. Bayezid, who succeeded in this attempt, annexed many Turkish beyliks and expanded the borders of the Ottoman Empire up to the Euphrates River. Around this time, the threat of Timur emerged, who wanted to take over the legacy of the Great Seljuks and the Ilkhanids and therefore wanted to dominate Anatolia. The sides confronted each other on the Çubuk Plain near Ankara and the Battle of Ankara (July 28, 1402) took place. Bayezid I lost the battle against Timur and was taken prisoner. In the years following the war, the so-called Fetret Period began, which witnessed the struggle for the throne between Bayezid's sons.

This period, which was also influenced by foreign factors, especially Byzantium, ended with Mehmed I's taking over the throne. Claiming to be the son of Yıldırım Bayezid, Mustafa Çelebi's first act to ascend to the Ottoman throne was during the reign of Sultan Mehmed I. Mustafa Çelebi's second act was against Murad II, who ascended the throne after the death of Mehmed I. In this study, we will first examine Mustafa Çelebi's two attempts for the throne. Then, we will examine the siege of Istanbul initiated by Murad II in 1422 due to Byzantium's support for Mustafa in Mustafa Çelebi's second attempt for the throne, and finally we will examine the event of Küçük Mustafa, which led to the lifting of this siege.

Key Words: Mustafa Çelebi, Yıldırım Bayezid, I. Mehmed, II. Murad, Mustafa the Young

Giriş

Fetret Devri'nin 1402 yılında Ankara Savaşı ile başlayıp ve 1413 yılında Çelebi Mehmed'in tek başına tahta oturduğu gün bitmiş olduğunu söyleyebiliriz. Fakat bu dönemde adeta travma yaşamış olan Osmanlı Devleti yeniden

hakimiyetini tesis edene kadar hassas bir döneme girmiştir. Bu dönemde, Osmanlı tahtı üzerinde hak iddia eden iki önemli figür olarak Mustafa Çelebi ve Küçük Mustafa öne çıkmaktadır. Mustafa Çelebi, Yıldırım Bayezid'in oğlu olduğu iddiasıyla Osmanlı tahtına yönelik iki önemli teşebbüste bulunmuştur. Bu teşebbüslerin ilki Çelebi Mehmed, ikincisi II. Murad dönemine isabet eder. Küçük Mustafa ise II. Murad'ın kardeşidir ve abisine isyan etmiştir. İki Mustafa da isyanlarında Bizans tarafından destek görmüştür.

Bu makale, Bizans'ın Osmanlı iç siyasetine müdahale etme çabalarını, bu müdahalelerin Osmanlı karşıtı diğer devletler için de başvuru bir taktiğe dönüşmesini ve bütün bu sürecin Osmanlı üzerindeki etkisini tartışmayı amaçlamaktadır. Makale ayrıca, Osmanlı ve Bizans kaynaklarının olayları nasıl farklı yorumladığını ve bu farklılıkların tarih yazımına nasıl yansıdığını inceleyecektir. Bu bağlamda, Mustafa Çelebi'nin isyanlarının tarihlendirilmesi ve Osmanlı kaynaklarının bu isyanlara karşı sergilediği tutum gibi tartışmalı konulara da değinilecektir.

Bu makalenin amacı, Mustafa Çelebi ve Küçük Mustafa'nın isyanları üzerinden Osmanlı-Bizans ilişkilerinin karmaşıklığını ve Bizans'ın Osmanlı iç siyasetine yönelik müdahalelerinin stratejik arka planını ortaya koymaktır. Ayrıca, tarih yazımındaki taraflılıkları ve kaynaklar arasındaki farklılıkları ele alarak, bu olayların Osmanlı tarihindeki yerini ve önemini yeniden değerlendirmektedir. Makale, bu dönemin tarihine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Mustafa Çelebi ve Ankara Savaşı Sonrası Akıbeti

Yazımızda bahsedeceğimiz ilk Mustafa, Yıldırım Bayezid'in oğlu Mustafa Çelebi'dir. Hayatının erken dönemleri ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Mustafa Çelebi, tarih sahnesine 1402 yılındaki Ankara Savaşı ile çıkmıştır. Doukas haricinde çoğu kaynakta Mustafa Çelebi'nin Ankara Savaşı'na katıldığı bilgisi doğrulanmıştır. Enveri, Neşri ve Aşıkpaşaoğlu Mustafa Çelebi'nin Hamid ili ve Teke sancağı askerleriyle 1402 yılındaki Ankara Savaşı'na katıldığı konusunda mutabıktır.¹ Oruç Beğ Tarihi, Ruhi Tarihi ve Anonim Osmanlı Kroniği'nde de Mustafa Çelebi'nin Yıldırım Bayezid'in yanında Ankara Savaşı'nda yer aldığı bilgisi yer alır.² Bizans

¹ Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ Neşri Tarihi*, Yay. Hazırlayanlar: Faik Reşit Unat ve Mehmed A. Köymen, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, s. 351. Aşıkpaşaoğlu, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Hazırlayan: Hüseyin Nihal Atsız, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2021, s. 82. Enveri, *Fatih Devri Kaynaklarından Düstûnâme-i Enveri -Osmanlı Tarihi Kısmı (1299-1466)-*, Hazırlayan: Necdet Öztürk, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 42.

² Oruç Bin Âdil, *Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi (1288-1502)]*, çev. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2014, s. 37. *Anonim Osmanlı Kroniği*, çev. Necdet Öztürk, Bilge

tarihçisi Doukas ise Ankara Savaşı'nda Yıldırım Bayezid'in yanında Musa, Mehmed, İsa ve Musulman'ın (Süleyman) bulunduğunu, sarayda Bayezid'in, Mustafa ve Orhan adlı henüz küçük yaşta olan iki oğlunun olduğunu söyler.³

Mustafa Çelebi'nin Ankara Savaşı'ndan sonraki durumu hakkında atından ayrılarak veya babasından ayrı kalarak kaybolduğu ve Yıldırım Bayezid ile beraber Timur'a esir düştüğüne dair kaynaklarda farklı görüşler mevcuttur.⁴ Bütün bunlardan farklı olarak İbn Arabşah, *Acâ'ibü'l-makdûr fî nevâ'ibi (ahbâri) Timûr* adlı eserinde Mustafa'nın Timur'un adamları tarafından bulunamadığını ve Mustafa aranırken onunla aynı ismi taşıyan 30'a yakın kişinin öldürüldüğünü aktarır.⁵

Paul Wittek, 1405 yılına atfedilen ve Mustafa Çelebi'ye ait olduğu öne sürülen bir nişandan bahseder. Yazının içeriği Mustafa'nın günümüzde Gebze yakınlarında bulunan bir çiftliği vergi ve gümrükten muaf olarak birisine verdiğini ve bu muafiyeti tekrar teyit ettiğini belirtiyor.⁶ Wittek daha sonra bu tarihi 1415 olarak belirlemiştir.⁷ 1405 yılı Fetret Devri'ne isabet etmektedir ve bu dönemde Mustafa'nın herhangi bir aktivitesi görülmemiştir. 1415 yılında ise Mustafa'nın Gebze taraflarında böyle bir hakimiyeti söz konusu değildir. Bu belgenin gerçekliği ciddi bir şekilde sorgulanmalıdır. Özellikle Mustafa'nın 1405 ve 1415 yıllarındaki durumuyla ilgili tarihsel verilerin eksikliği, belgenin güvenilirliğini şüpheye düşürmektedir.

Mustafa Çelebi'nin Ankara Savaşı sonrası akıbetinin belirsiz bırakılması ve Timur'a esir düşmesinin Osmanlı tarihçileri tarafından kasıtlı olarak kaydedilmemiş olması muhtemel görünüyor. Bu durumun, daha sonra Mustafa'nın I. Mehmed'in kardeşi olduğunun inkâr edilmesi ve ona 'Düzmece' denilmesini sağlamak için yapıldığı düşünülebilir. Bu durumun sebebi, Mustafa Çelebi ortaya çıktığında, onun I. Mehmed'in kardeşi olduğunun inkâr edilmesini ve Mustafa'ya 'Düzmece' denilmesini sağlamak için olabilir. Mustafa Çelebi

Kültür Sanat, İstanbul, 2015, s. 43. "Rûhi Tarihi", Hazırlayanlar: Halil Erdoğan Cengiz ve Yaşar Yücel, **Türk Tarih Belgeleri Dergisi**, Cilt: XIV, Sayı 18, 1992, s. 399.

³ Doukas, **Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks**, Çev: Harry J. Magoulias, Wayne State University Press, Detroit, 1975. s. 95.

⁴ Neşri ve Aşıkpaşaoğlu Mustafa'nın atından ayrılıp kaybolduğunu belirtmiştir. Mehmed Neşri, s. 351. Aşıkpaşaoğlu, s. 83 ve 85. Şükrullah ve Enveri ise Mustafa Çelebi'nin Yıldırım Bayezid ile beraber Timur'a esir düştüğünü yazmıştır. Şükrullah, "Behcetü't Tevârih", **Üç Osmanlı Tarihi**, Hazırlayan: Hüseyin Nihal Atsız, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2022. s. 218. Enveri, s. 42. Oruç Beğ ve Anonim Kronikte Mustafa'nın atasından, yani Yıldırım Bayezid'ten ayrı düştüğü yazılmıştır. Oruç Bin Âdil, s. 38. Anonim Osmanlı Kroniği, s. 44.

⁵ Ahmed İbn Arabşah, **Tamerlane or Timur The Great Amir**, Çev: J. H. Sanders, Luzac & Co., London, 1936. s. 187

⁶ Paul Wittek, "Zu Einigen Frühosmanischen Urkunden (III)." **Wiener Zeitschrift Für Die Kunde Des Morgenlandes**, 55, 1959. s. 136-141.

⁷ Colin J. Heywood, "Mustafa Çelebi Düzmece" **Encyclopedia of Islam**, 2nd ed. C. VII, 1992. s. 711.

hakkında Ankara Savaşı'ndan sonra tekrardan ortaya çıktığı zamana kadar arada geçen süre hakkında bilgi veren herhangi bir kaynak bulunmamaktadır.

Mustafa Çelebi'nin Taht İçin İlk Mücadelesi

Çelebi Mehmed'in tahta tek başına oturmasıyla Fetret Devri son bulmuştu. Timurlular Devleti'nin başında bulunan Şâhruh, Sultan I. Mehmed'e 11-20 Şubat 1416'da bir mektup göndermiştir. Bu mektupta, Şâhruh, Mehmed'in kardeşleri Süleyman, Musa ve İsa Bey ile giriştiği taht mücadelesinden haberdar olduğunu belirtmiştir. İlhanlı geleneğine göre, kardeşler arasında bu tür bir mücadelenin kabul edilemez olduğunu ifade etmiştir. Şâhruh, Karakoyunlu Devleti'ne saldırmaya hazırlanıyordu. Bu mektup ile Osmanlıların Kara Yusuf'u desteklemesini veya onun Osmanlı'ya sığınmasını engellemek için gözdağı vermek istiyordu. Şâhruh'un Osmanlı'yı zor duruma sokma ve güçsüzleştirme amacıyla Mustafa Çelebi'yi serbest bırakması, bu mektubun tarihiyle örtüşmektedir.⁸ Mustafa Çelebi, Ocak 1415'te Timurlu Şâhruh tarafından serbest bırakıldıktan sonra Trabzon'a geçmişti. Mustafa, Venedik ve Bizans ile görüşmeler yapmaya çalışmıştı.⁹

Bizans ise bu harekete direkt olarak destek vermek istememiştir. Papalık, iç meseleler sebebiyle Türklere karşı bir haçlı seferi düzenleyemeyecek durumdaydı. Ayrıca böylesine bir sefer için karadan ve denizden destek sağlayacak olan Venedik ile Macaristan Dalmaçya'da hâkimiyet sağlamak için mücadele halindeydi. Bu konunun çözümü için II. Manuil, 1414 yılında iki kez (Ocak ve Temmuz) Venedik ve Macaristan arasında arabuluculuk yapmayı teklif etmiş olsa da Venedik Senatosu bu teklifleri geri çevirmiştir.¹⁰

Venedik senatosunun 15 Ocak 1415 tarihinde aldığı bir raporda, Venedikli bir tüccarın gemisine bir Türk'ü kabul ettiğini, adamın Mustafa'nın elçisi olduğunu ve görevinin efendisi adına imparatorla pazarlık yapmak olduğunu

⁸ Dimitris J. Kastritsis, **The Sons of Bayezid: Empire Building and Representation in the Ottoman Civil War of 1402-1413**. Brill, Leiden-Boston. 2007. s. 203-204

⁹ Halil İnalçık, "Mehmed I", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 28, Ankara, 2003, s. 392. Mustafa'nın ortaya çıkışının 1415 yılında serbest bırakılmasıyla başladığını düşünsek de Ragusa Senatosunun Macar kralı Sigismund'a gönderdiği bir mektupta Mehmed'in kardeşlerinden birisinin ayaklanması anlatılmaktadır. Bu tarihte Mehmed Çelebi'nin sağ olan tek kardeşinin Mustafa olması dikkat çekicidir. Fakat başka herhangi bir kaynakta Mustafa Çelebi'nin isyan hareketinin 1413 gibi erken bir tarihte başladığına işaret eden bir bilgi bulunmamaktadır. **Diplomatarium relationum Reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae**, Ed. Gelcich, Jozsef-Lajos Thalloczy, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1887. no 154, s. 234-235

¹⁰ Ferhan Kırıldökme Mollaoğlu, "“Düzmece” Olarak Anılan Mustafa Çelebi ve Bizans (1415–1416/17)", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 49, 2, 2009, s. 178-179.

söylediği yazıyordu. Elçi, Bizans imparatorunun başkentte olmadığını öğrenince istikametini Venedik'e çevirmişti. 18 Ocak'ta elçi, Mustafa'nın Avrupa'ya geçiş ve sonrasında da çıkaracağı isyan için yardım istemişti. Venedik, Mehmet ile olan barışı bozmak istemediğini ama Mustafa'yı Venedik'in dostu olarak gördüklerini söylemişti. Yine de Venedik, Çelebi Mehmed'i bu olaydan haberdar etmişti.¹¹ Ayrıca Venedikliler, Mustafa Çelebi'ye Eflak topraklarına geçmesini tavsiye etmişlerdir.¹² Mustafa, bu tavsiyeye uyararak önce Konya'ya, sonra Kastamonu'ya gitmiş; oradan deniz yoluyla Rumeli yakasına geçmiş ve ardından Eflak topraklarına varmıştır.¹³

Mustafa Çelebi, Eflak'a geçtikten sonra destek toplamak için Rumeli uc beyleriyle görüşmeler yapmıştır. Sonrasında Mustafa Çelebi ile Cüneyd Bey 1416 Ekim'inde Eflak birliklerinin yardımıyla Tuna'yı geçerek Bulgaristan topraklarını yağmalamaya başlamışlardır.¹⁴ Böylece isyan resmen başlamıştır.

Osmanlı tarihçileri, Mustafa Çelebi'nin Sultan I. Mehmed döneminde gerçekleştirdiği isyan hakkında pek bilgi vermez. Sadece Enveri "*Gitdi ol Sultân Mehmed oldu şâh/Mustafâ çakedi bulmaç mülke râh*" demektedir.¹⁵ Bu sebeple bu isyanı incelerken daha çok Bizans kaynaklarından yararlanmakla beraber Osmanlı kaynaklarında ise bu dönemi ele alan bölümlerin satır aralarını okumaya çalışacağız.

İsyanın başlangıcında Mustafa Çelebi, Serez'de bulunduğu sırada bir hükümdarlık alameti olarak para bastırmıştır.¹⁶ Çelebi Mehmed, Mustafa'nın hareketini haber aldığı anda o sırada Niğbolu sancak beyi olan Cüneyd Bey'in¹⁷ Mustafa'ya katılma ihtimaline karşı, onu öldürmesi için iki kişi göndermiştir. Ancak bu kişiler Cüneyd Bey'i bulamamışlardır. Çünkü Cüneyd Bey iki gün önceden Mustafa'nın saflarına katılmıştı. Bu haberler üzerine Sultan I. Mehmed,

¹¹ John W. Barker, **Manuel II Paleologus (1391-1425): A Study in Late Byzantine Statesmanship**, Rutgers University Press, New Brunswick 1969. s. 340 not. 80

¹² Cüneyt Ölçer, **Yıldırım Bayezid'in Oğullarına Ait Akçe ve Mangırlar**, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1968, s. 98.

¹³ Halil İnalçık, "Mehmed I", s. 392. Ragusa Senatosu'nun 18 Ağustos 1415 tarihli raporunda da Mustafa'nın Eflak'a geçerek Mircea'dan destek aldığı bilgisi doğrulanmaktadır. **Diplomatarium relationum Reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae**, no 168, s. 250-251

¹⁴ Ferhan Kırıldökme Mollaoğlu, "'Düzmece' Olarak Anılan" s. 179-181.

¹⁵ Enveri, s. 42.

¹⁶ Cüneyt Ölçer, s. 100.

¹⁷ Cüneyd Bey, Fetret Devri'nde etkili olmuş bir isimdir. Çelebi Mehmed'e karşı başarılı olamamıştır. Çelebi Mehmed, Cüneyd'in üzerine yürüyerek İzmir'i ele geçirmişti ve böylece Cüneyt ona itaat etmek zorunda kalmıştı. Mehmed Çelebi, Cüneyd'i Niğbolu sancak beyliğine tayin ederek memleketi İzmir'den uzaklaştırmıştı. Feridun Emecen, "Cüneyd Bey", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 8, İstanbul, 1993, s. 122.

kalabalık bir ordu toplayarak harekete geçmişti. İki ordu Selanik civarında karşılaşmış ve Mehmed, Mustafa'ya karşı galip gelmişti. Mustafa ve Cüneyd, akşam saatlerinde Selanik'e sığınmıştı. Şehrin valisi Demetrios Laskaris Mustafa ve Cüneyd'i Mehmed'e teslim etmeyeceğini söyleyerek rahatlatmıştı.¹⁸ Mustafa'nın Selanik'e sığınmasından bir saat sonra Çelebi Mehmed şehre ulaşmıştır.¹⁹

Aynı dönemde Osmanlı kaynaklarında sadece Sultan I. Mehmed'in Serez'e gelip Selanik'i almak istediğini bilgisi yer almaktadır.²⁰ Sultan Mehmed'in, Mustafa Çelebi'nin hareketini haber aldığı için Serez'e geldiğini, ancak Osmanlı tarihçilerinin adeta sansür uygulayarak Mustafa Çelebi'den bahsetmek istememeleri nedeniyle adının kayıtlarda geçmediğini düşünmekteyiz.

Sultan Mehmed, Selanik'e sığınan Mustafa Çelebi ve Cüneyd Bey'in teslim edilmesini talep etmek için Demetrios Laskaris'e bir elçi göndermiştir. Eğer bu talep reddedilirse Selanik'i zapt edip halkı esir alacağını ve Demetrios Laskaris'i öldüreceğini bildirmiştir. Demetrios Laskaris cevap olarak Sultan Mehmed'e, Bizans'a sığınan kişileri İmparator'un emri olmadan teslim edemeyeceğini belirtmiştir. Bunun üzerine I. Mehmed, imparatora da Demetrios Laskaris'e söylediklerine benzer ifadeler içeren bir mektup göndermiştir. Bizans İmparatoru II. Manuil ise Mustafa ve Cüneyd'i teslim etmeyi reddetmiştir. Fakat Cüneyd Bey ve Mustafa Çelebi'nin Mehmed hayatta olduğu sürece hapiste tutulacağına dair yemin etmiştir. Mustafa Çelebi, I. Mehmed'in ölümüne kadar tutulacağı ada olan Limni'ye, Cüneyd Bey ise Pammakaristos Manastırı'na (Fethiye Cami) götürülmüştür. Ayrıca İmparator, I. Mehmed'e elçi göndererek bu esirlerin masraflarının ödenmesini istemiştir. Bu anlaşmaya göre Mehmed, her sene 300.000 akçe gönderecekti. Bizans, Mehmed hayatta olduğu sürece Mustafa'yı hapiste tutmayı kabul etti. Ancak, Mehmed'in ölümünden sonra, yerine gelenlerin Bizans'a karşı tutumlarına göre hareket edebileceklerini belirtmiş ve Bizans elçileri Mehmed'in yeminlerini de içeren yazılı resmi anlaşma metnini alıp sonra Edirne'den ayrılmışlardır.²¹ Bu gelişmelerle beraber Mustafa Çelebi'nin ilk taht mücadelesi son bulmuştur. Mustafa Çelebi'nin bu ilk girişiminde Bizans aktif

¹⁸ Doukas, s. 123.

¹⁹ Ferhan Kılıdökme-Mollaoğlu, **Selanik Başpiskoposu Symeon'un Tarihi Nutku (1387-1429) The historical discourse of the archbishop of thessaloniki (Selanik) Symeon (1387-1429)**, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1998. s. 94

²⁰ Mehmed Neşri, s. 545.

²¹ Doukas, s. 123-125. Sphrantzes'in eserine göre Mustafa önce Limni'ye sonra Mistra'ya götürülmüştür fakat Doukas'ın eserinde Mustafa Limni'de kalmıştır. George Sphrantzes, **The Fall of the Byzantine Empire**, Çev: Marios Phillipides, The University of Massachusetts Press, Amherst, 1980. s. 23.

olarak askeri destek sağlamamış olsa da kârlı çıkan taraf olmuştur. Harekete filen destek veren Eflak ise zararlı çıkmıştır.

Mustafa Çelebi'nin İlk İsyanının Bitiş Tarihi

Mustafa Çelebi'nin ilk isyanının bitiş tarihiyle ilgili bazı tartışmalar vardır. Sphrantzes'in anlatısına göre Eylül-Aralık 1416'da Mustafa Çelebi'nin ilk taht hareketi son bulmuştur. Genel olarak tarihçiler tarafından da ilk isyanın sonlanması için 1416 yılı kabul görmektedir.²² Osmanlı tarihçileri ise konuyla ilgili sessiz oldukları için burada da bir bilgi görmüyoruz.

Mustafa Çelebi'nin isyanın başlangıcı sırasında Serez'de, daha sonra Edirne'de bastırmış olduğu para da bize isyanın sonlandığı tarih ile ilgili önemli bilgiler sunmaktadır. Edirne'de basılan paranın beş ayrı şekli ve beş ayrı kalıbı olduğunu görüyoruz. Edirne'de bastırılan para, Mustafa Çelebi'nin Edirne'de bir süre hüküm sürmüş olabileceğine işaret etmektedir. Ancak burada basılan parada yer alan "8224" sayısı dikkat çekicidir. Bu ifade, Mustafa'nın 822 yılında hükümdarlığının 4. yılında olduğunu temsil etmiş olabilir. Hicri takvime göre bu dört yıl, isyanın başladığı 819 yılı ve 820, 821, 822 yıllarını kapsamaktadır.²³ Cüneyt Ölçer, Sultan I. Mehmed'in Serez'e ilk gelişinden sonra Anadolu'ya döndüğü sırada Mustafa Çelebi'nin Edirne'ye geldiğini ve burada tekrar para bastırıldığını ileri sürmektedir.²⁴

Eğer ki Mustafa Çelebi'nin ilk isyanı Sphrantzes'in yazdığı gibi 1416 sonunda bastırılmışsa, 1419 yılında Edirne'de Mustafa Çelebi adına para basıldığı sırada Mustafa Çelebi'nin Bizans'ın elinde esir olması gerekir. Üstelik bu yılda Mehmed Çelebi de Edirne'de para bastırmıştır.²⁵ Ayrıca Mustafa'nın ilk isyanının Hicri takvimle 4 yıl sürdüğüne hatta sonrasında Edirne'yi de ele geçirdiğine dair bilgi veren herhangi bir kaynak yoktur. Ayrıca sikkeye hükümdarlığının kaçınıcı yılında bulunduğunu yazmak da yaygın bir yöntem değildir. Bu sebeple isyanın 1416 yılında bastırıldığı 1419 tarihinin hatalı ve desteksiz olduğunu düşünebiliriz.

Bu da bizi 1419 yılında Edirne'de bir sikkenin basılmış olup olamayacağını varsa da nasıl olduğunu düşünmeye itmektedir. Ya sikkedeki bilgilerde bir hata vardır ya da Sphrantzes yıl konusunda yanılmaktadır. 1416 yılına dair düşünceyi güçlendiren en önemli husus ise hiçbir kaynakta Mustafa Çelebi'nin Edirne'yi ele

²² Nilgün Elâm, "Bizans-Osmanlı İlişkilerinde Sözde Barış Dönemi (1413-1421)", **History Studies**, 13/4, Ağustos 2021. s. 1217 n. 67. John W. Barker, s. 342 n. 82.

²³ Cüneyt Ölçer, s. 103-104.

²⁴ Cüneyt Ölçer, s. 103.

²⁵ Cüneyt Ölçer, s. 67.

geçirdiğinden bahsedilmemesidir. Colin Heywood bu sikkelerin Hicri 824 (Ağustos 1421-Ocak 1422) yılında bastırıldığına işaret etmiştir.²⁶

Bununla birlikte, isyanın 1419 yılında sonlanmış olabileceğine dair bir diğer destek bilgi olarak Eflak seferi gösterilebilir. Doukas isyanın bittiği yıla dair bir tarih vermese de isyanın bastırılmasının sonrasında Sultan I. Mehmed'in Mustafa'ya verdiği destek sebebiyle intikam almak için Eflak üzerine sefer yaptığından bahseder.²⁷ Doukas'ın verdiği bilgi doğrultusunda Mustafa Çelebi'nin ilk isyanının sonlandığı tarih için Eflak seferinin tarihi belirleyici bir referans noktasıdır. Sultan I. Mehmed'in Eflak Voyvodası Mircea üzerine gerçekleştirdiği bu sefer ise ise Hicri takvimde 822'ye, Miladi takvimde 1419 yılına denk gelmektedir.²⁸

Kaynaklar ve olasılıklar isyanın 1416 yılında bastırıldığını işaret etse de bu konu kafalarda soru işareti bırakmayacak biçimde çözümlenmekten uzaktır. Kroniklerdeki bilgiler ile basılan paranın çelişmesi, Mustafa Çelebi'nin ilk taht hareketinin bastırılmasının 1419 yılına denk gelmesi ihtimalini de oldukça kuvvetli kıldığını düşünmekteyiz.

Mustafa Çelebi'nin Taht İçin İkinci Mücadelesi

Sultan I. Mehmed'in 1421'deki ölümü ile Mustafa Çelebi yeniden taht mücadelesi için bir şans elde etmiştir. Doukas, II. Murad tahta çıktığında Bizans'tan elçiler geldiğini ve bu elçilerin II. Murad'dan Osmanlı-Bizans dostluğunun devamı için Murad'dan küçük kardeşlerini Bizans'a rehin vermesini istediklerini yazar. II. Murad'ın veziri olan ve aynı zamanda Rumeli Beylerbeyi olan Bayezid Paşa bu talebi Müslüman çocukların gayrimüslimler tarafından yetiştirilmesinin dini açıdan yanlış olduğunu söyleyerek reddetmişti.²⁹

²⁶ Colin J. Heywood, "Mustafa Çelebi Düzmece", s. 712.

²⁷ Doukas, s. 125. Ferhan Kırıldökme Molloağlu, "Düzmece" Olarak Anılan" s. 179-183. Fahameddin Başar ise 1420 yılını işaret etmektedir. Fahameddin Başar, "Mustafa Çelebi, Düzme", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 31, İstanbul 2006, s. 290.

²⁸ Halil İnalçık, "Mehmed I", s. 393.

²⁹ Doukas, s. 132. Chalkokondyles, II. Murad'ın tahta çıktığı dönemde Bizans'ın Mustafa'yı serbest bırakması üzerine Bayezid Paşa'nın, Bizans'a bir elçi heyeti ile gönderilmiş olduğunu söyler. Bayezid Paşa'nın ileri gelen ailelerden 12 çocuğun, 200.000 altın ve Gelibolu'da birçok yeri dostane ilişkilerin devamı için teklif ettiğini, buna karşılık Bizans'ın ne Mustafa'ya ne de Murad'a yardım etmemelerini ve çatışmayı kim kazanırsa onun hükümdar olmasını talep ettiğini belirtir. Laonikos Chalkokondyles, **The Histories**, Volume I, çev. Anthony Kaldellis, Harvard University Press Cambridge, Massachusetts London, England, 2014. s. 367. Doukas ile Chalkokondyles'in verdiği bilgiler bu noktada oldukça çelişmektedir. Chalkokondyles'in aktardığı özellikle, 12 çocuğun rehin verilmesi ve büyük miktarda altın teklif edilmesi gibi

Bizans tarafında, II. Murad'ın Osmanlı hükümdarı olarak tanınması veya Osmanlı'nın ikiye bölünerek Mustafa'nın Rumeli'de, II. Murad'ın Anadolu'da hükümdar olması seçenekleri tartışılmıştır. II. Manuil ilk seçeneği savunmuştur. Fakat oğlu VIII. İoannis Palaelogos ikinci seçeneği tercih etmiştir. Çünkü VIII. İoannis Palaelogos Mustafa'nın Gelibolu'yu vermesi üzerine bir anlaşma yaparak Gelibolu'yu elde edebileceğini düşünmüştü.³⁰ II. Manuil, eğer bir tarafa destek verilecekse bunun devlet hazinesi ve yeniçerileri elinde bulunduran taraf olması gerektiğini savunmuştu.³¹ Fakat VIII. İoannis'in fikri kabul edilmişti ve böylece Mustafa Çelebi'nin ikinci isyanının başlamasına karar verilmişti.

Osmanlı kaynaklarında bu olay Mustafa diye "birisinin" çıkıp Bayezid'in oğlu olduğunu söyleyerek tahtta hak iddia ettiği bilgisiyle anlatılmaya başlar. Öncesine dair bir detay yoktur. Bizans'ın etkinliği konusunda Osmanlı kaynakları sessiz kalır. Kaynaklarda sadece, Mustafa'nın tahtta hak iddia ettiği, Vardar Yenicesi'ne geldiğinde bir akıncı ailesi olan Evrenosoğulları'nın ona katıldığı, Serez'i ve Edirne'yi aldığı bilgilerini bulmaktaydı.³²

İmparator, Selanik valisi Demetrios Laskaris'i, Mustafa Çelebi'yi ve Cüneyd Bey'i getirtmişti. Mustafa Çelebi, İmparator ile anlaşma yapmıştı. Bu anlaşmaya göre çocuğunu esir olarak Bizans'a vereceğine ve Gelibolu yarımadası ile Evksinos Pontos (Karadeniz) sahilinden Eflak sınırlarına kadar olan yerleri, Erisos ve Aynoro'a kadar Teselya eyaletini ve diğer birçok yeri Bizans'a bırakacağına dair yemin etmişti.³³

Gelibolu kalesini savunmasında Şah Melik Bey yer almıştı.³⁴ Cüneyd Bey Gelibolu'nun ele geçirilmesinde başarılı olmuştu. Mustafa ise muhaliflerine karşı bir konuşma yaparak bölge halkına, eğer kendisine destek olurlarsa artık kulları değil kardeşleri olacağını söylemişti. Bu sözleri işiten şehrin bazı ileri gelenleri onun yanına gelerek Mustafa'ya bağlılığını bildirmişti. Tayyip Gökbilgin, Mustafa'ya halkın gösterdiği ilgide II. Murad'ın henüz çok genç yaşta olmasına karşın Mustafa Çelebi'nin olgun duruşunun etkili olmuş olabileceği ileri

ayrıntılar olağandışı görünmektedir. Çünkü Osmanlı'nın Bizans'ın elinde koz olarak kullanılan Mustafa Çelebi'ye karşılık önemli ailelerden alınmış 12 çocuk vermek ilerde daha büyük sorunlara yol açabilecek bir çözüm olarak görünmektedir. Burada Doukas'ın verdiği bilgilerin daha tutarlı olduğu düşüncesindeyiz.

³⁰ Sphrantzes, *The Fall of the Byzantine Empire* s. 26.

³¹ Laonikos Chalkokondyles, s. 367-369.

³² Hoca Sâdeddin Efendi, *Tâcü't-Tevarih*, Cilt 2 Çev. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1979. s. 124, Mehmed Neşri, s. 557. Aşıkpaşaoğlu, s. 99.

³³ Doukas, s. 133-136. Bu anlaşmayı Burgundiyalı elçi Ghillebert de Lannoy da doğrulamaktadır. *Oeuvres de Ghillebert de Lannoy, Voyageur, Diplomate et Moraliste*, Ed. H. Potvin, Louvain 1878. s. 66

³⁴ Rûhi Tarihi, s. 435.

sürmüştür.³⁵ Bu gelişmelere rağmen şehrin içindeki Gelibolu kalesi henüz tamamen teslim olmamıştı. Bu kalenin kuşatmasını Demetrios Laskaris devam ettirmiştir.³⁶

Sazlıdere Savaşı (1421)

Gelibolu kalesi kuşatması devam ederken Mustafa Çelebi'nin hareketi ile ilgili haberler de II. Murad'a ulaştı. II. Murad bu sorunu çözmek için Bayezid Paşa'yı görevlendirmiş ve ona "*Rumeli'nin beylerbeyi sensin. Şimdiye kadar balını sen yedin. Git, arısını da sen yatıştır.*" demiştir.³⁷ Murad'ın Bayezid Paşa'yı görevlendirmesinin sebebi olarak İbrahim Paşa ile Hacı İvaz Paşa'nın Bayezid Paşa'dan haz etmedikleri için göreve onu önerdikleri de söylenir.³⁸ Diğer paşaların Bayezid Paşa'dan haz etmemesinin sebebini Doukas, Bayezid Paşa'nın kibirli ve alaycı olması olarak açıklar.³⁹ Bayezid Paşa harekete geçmeden önce II. Murad ile görüşmüş ve ona askerlerin ikiye bölündüğünü gördüğünü ve savaşta karşı tarafa geçmiş gibi gözükmesi gerekirse bunun ihanet olarak görülmemesi istediğini, Murad ile Mustafa'nın karşılaşacağı gün Mustafa'nın ordusundakileri geri çekilmeye ikna etmeye çalışacağını belirtmiştir. Bayezid Paşa'ya güvenen Murad bu öneriyi kabul etmiştir.⁴⁰

Bayezid Paşa Edirne'ye gelip asker toplamış ve Edirne'ye yakın olan Karia kasabası yakınlarında (Sazlıdere) Mustafa ile karşılaşmıştır. Bayezid, ordusuna yaptığı konuşmada gerçek Mustafa'nın çocukken öldüğünü bildiğini, bu bilgiyi Sultanın daha önceki konuşmalarda kendisine söylediğini, yani Mustafa'nın Düzmece olduğunu ileri sürmüştü. Mustafa savaşın idaresini Cüneyd Bey'e bırakmıştı. Savaş sırasında Bayezid'in ordusunun sağ ve sol kanadı Mustafa'ya doğru ilerleyip taraf değiştirmişlerdi. Sonunun geldiğini anlayan Bayezid Paşa da teslim olup Mustafa Çelebi'ye itaatini bildirmişti. Cüneyd Bey'in isteği üzerine ise Bayezid Paşa idam edilmişti. Önünde bir engel kalmayan Mustafa Çelebi, Edirne'ye girmeyi başarmıştı.⁴¹

³⁵ M. Tayyip Gökbilgin, **Sultan II. Murad**, Kronik Yayıncılık, İstanbul, 2021. s. 22

³⁶ Doukas, s. 136-137.

³⁷ Mehmed Neşri, s. 557. Aşıkpaşaoğlu, s. 99.

³⁸ Hoca Sâdeddin Efendi, s. 124.

³⁹ Doukas, s. 138.

⁴⁰ Hoca Sâdeddin Efendi, s. 125-126.

⁴¹ Doukas, s. 138-143. Sphrantzes, Sazlıdere Savaşı'na çok kısaca değinmiştir. 1421 yılının başlarında Bayezid Paşa'nın II. Murad'ın hakimiyetini korumak için Rumeli'ye gönderildiği ve Mustafa'nın Gelibolu'dan Edirne'ye gelerek Bayezid Paşa'yı yakalayıp öldürdüğünü yazmıştır. Sphrantzes, **The Fall of the Byzantine Empire** s. 26-27. Neşri ve Aşıkpaşaoğlu, Bayezid Paşa'nın Gelibolu'ya geldiğinde Rumeli'nin hep Mustafa'nın tarafına geçtiğini haber aldığını ve

Bu haber üzerine Gelibolu kalesinde direnmeye devam eden grup da teslim olmuştu. Demetrios Laskaris, Gelibolu kalesinin Bizans'a devredilmesini talep etmişti. Bazı kaynaklara göre bu teklif Mustafa tarafından kesin olarak reddedilmişti. Mustafa'ya yapılan anlaşma hatırlatıldığında ise Gelibolu'daki Müslüman halkı Hristiyanların elinde köleleştirilmesine izin vererek Allah'a karşı gelmek yerine yemini bozmayı tercih ettiğini veya bütün Türkler olarak Gelibolu'yu bir güvence olarak gördükleri için burayı vermesinin imkânsız olduğunu belirtmiştir.⁴² Chalkokondyles'in kroniğine göre Gelibolu kalesi Sazlıdere Savaşı'ndan önce düşmüştü ve şehrin verilmesi istendiğinde diğer kroniklerin aktardığının aksine Mustafa buna karşı değildi. Fakat Türklerin bunu kabul etmelerinin çok zor olacağından II. Murad'ı mağlup edip, iktidarını sağlamlaştırdıktan sonra kaleyi vermeyi teklif etmişti.⁴³ Mustafa Çelebi'nin Gelibolu konusundaki tavrını öğrenen II. Manuil çok öfkelenmişti. Bunun üzerine II. Murad'a elçi göndermiş ve Murad'a destek verme karşılığında II. Murad tahta çıktığında yaptığı teklifi (II. Murad'ın küçük kardeşlerini Bizans'a rehin olarak vermesi) yenilemişti. II. Murad da bir elçi gönderip Bizans'tan yardım istemişti ama Gelibolu'nun Bizans'a teslimi ve küçük kardeşlerini rehin olarak verilmesi konularının kırmızı çizgi olduğunu belirtmişti. Bu talepler hariç Bizans'ın her şeyi isteyebileceğini söylediler fakat II. Manuil bunu reddetmişti.⁴⁴ Bu sırada II. Murad başka diplomatik hamlelerde de bulunmuştu. Sırp despot Stefan Lazareviç'in biyografi yazarı Filozof Konstantin'e göre Stefan Lazareviç ile Murad dostluk anlaşması yapmıştı.⁴⁵

Mustafa Çelebi'nin Gelibolu'yu teslim etmeyerek Bizans'ı II. Murad ile yeniden pazarlığa oturmaya itmesi bir hata olarak görülebilir. Fakat Gelibolu'yu Bizans'a bırakmak Mustafa'nın otoritesini sarsabilecek bir hamle olabilirdi.

Edirne'ye geçtikten sonra Mustafa'nın elini öpüp vezir olduğunu fakat Sazlıdere'ye geldiklerinde Bayezid Paşa'nın öldürüldüğünü aktarır. Mehmed Neşri, s. 557-559. Aşıkpaşaoğlu, s. 99. Hoca Sâdeddin Efendi ise eserinde Bayezid Paşa'nın Mustafa'nın yanına gidip itaat ettiğini ve vezir yapıldığını söyler. Ek olarak ise Mustafa'nın Bayezid Paşa'ya davasının gerçekliğini kabul ettirmek için -muhtemelen Ankara Savaşı'nda aldığı- yaraları gösterdiğini yazmıştır. Fakat Bayezid Paşa'nın kendisine inanmadığını sezmiş ve Sazlıdere'ye geldiğinde Bayezid Paşa'yı öldürmüştür. Hoca Sâdeddin Efendi, s. 126-127.

⁴² Doukas, s. 143-146. Sphrantzes, **The Fall of the Byzantine Empire**, s.26.

⁴³ Laonikos Chalkokondyles, s. 371-373.

⁴⁴ Doukas, s. 146-148.

⁴⁵ Konstantin Kostenecki, **Stefan Lazareviç, Yıldırım Bayezid'in Emrinde Bir Sırp Despotu**, çev. Hüseyin Mevsim, İstanbul 2008. s. 88. Bu dostluk anlaşması II. Murad için oldukça önemli olmuştur. Çünkü aynı kaynak sayesinde Düzmece Mustafa isyanı sonrasında II. Murad'ın, Stefan'a elçi gönderip ve Stefan Lazareviç'e teşekkür ettiğini görmekteyiz. Bunun sebebi Stefan'ın, Mustafa'nın elçilerini tutuklayarak Murad'ı uyarmış olmasıydı. Konstantin Kostenecki, s. 89

Mustafa Çelebi Edirne’de olduğu sırada kardeşi I. Mehmed’in servetini ele geçirmişti. Mustafa burada genellikle eğlencelerle zaman geçirmişti.⁴⁶ Mustafa Çelebi, 1421’de Edirne’de bulunduğu sırada hükümdarlık sembolü olarak adına hutbe okutup para bastırmıştı.⁴⁷

Bu sırada II. Murad’a Cenevizli Giovanni Adorno’dan yardım teklifi gelmişti. Yeni Foça podestası Giovanni Adorno, I. Mehmed ile yaptığı Manisa şap madenlerinin işletilmesi konusundaki anlaşmadan kalan borçlarının affı karşılığında, II. Murad için gemi ve asker hazırlamayı teklif etmişti.⁴⁸ Bu sırada Cüneyd Bey olanları haber almıştı ve Mustafa Çelebi’yi uyardı ve Murad ile karşı karşıya gelip tam hakimiyet kurması gerektiği konusunda ikna etti. Doukas’a göre Cüneyd, Mustafa’nın hal ve tavrından başarısız olacağını görmüş ve kaçmayı kafasına koymuştu.⁴⁹

Kırılma Noktası: Mustafa Çelebi ile II. Murad’ın Orduları Karşı Karşıya

Cüneyd Bey’in tavsiyesi ile harekete geçen Mustafa büyük bir kuvvetle Lapseki’ye gelmiş ve 3 gün burada kalmıştı. II. Murad da Uluabat’a erkenden gelip buradaki köprüyü tahrip etmişti. Mustafa da bölgeye gelince 1422’de ordular karşı karşıya kalmıştı.⁵⁰

Burada yaşanan durumla ilgili Doukas’ın verdiği bilgilere göre Cüneyd Bey’in kardeşi Hamza, II. Murad saflarında yer almıştı. II. Murad, Hamza aracılığıyla Cüneyd Bey’e Mustafa’nın tarafını terk ederse Aydın Beyliğini vermeyi teklif etmişti. Cüneyd Bey bu teklifi kabul etmiş ve ertesi gün 70 kadar kişiyle birlikte İzmir’e gitmek üzere bölgeden ayrılmıştı. Cüneyd’in gittiğini öğrenince Mustafa Çelebi ve ordusu endişeye kapılmıştı.⁵¹

Hoca Sâdeddin Efendi, Mustafa Çelebi’nin gerginlikten dolayı savaşın başlayacağı gün burnundan kanlar akmaya başladığını, Mustafa’nın üstünün tamamen kana bulandığını bunun da ordusu tarafından bu çatışmanın sonunda başarısız olacağını gösteren bir işaret olarak görüldüğünü ve bahsi geçen burun

⁴⁶ Doukas, s. 146.

⁴⁷ Cüneyt Ölçer, s. 106.

⁴⁸ Doukas, s. 150-151.

⁴⁹ Doukas, s. 151-152.

⁵⁰ Doukas, s. 152.

⁵¹ Doukas, s. 153-156.

kanamasının dördüncü gün ancak durduğunu aktarır.⁵² Mustafa Çelebi'nin burun kanaması aşırı stresten kaynaklanmış olabilir.

Neşri, Aşıkpaşaoğlu, Ruhi Çelebi ve Hoca Sâdeddin Efendi'nin anlatılarında ise Doukas'ın bahsettiği Hamza ile Cüneyd'in münasebeti hiç yer almamaktadır. Bu kaynaklarda hapisanedeki Mihaloğlu Mehmed Bey'in⁵³ hapisten çıkarılıp II. Murad'ın ordugâhına getirildiğinden bahsedilir. Mehmed geldiğinde II. Murad'ın elini öpüp bağlılığını bildirmiş ve sonrasında kıyıya gelip Mustafa'nın ordusundaki beyleri, Turahanoğulları ve Evrenosoğulları gibi isimleri tek tek çağırması. Mustafa'nın gerçekten hanedan ailesinden olmadığını söylemiş ve *"Bu Mustafa Düşmedir"* demiştir. Beyler Mehmed Bey'in varlığından etkilenmişti. Murad'ın paşalarından Hacı İvaz Paşa da Mustafa'ya ithafen bir mektup yazmış ve yanındaki beylerin kendileriyle (II. Murad ile) anlaşmasını iletmişti. Bunu gören Mustafa kaçmaya karar vermişti.⁵⁴

Mustafa Çelebi kaçtığı anda ilk Lapseki taraflarına gelmişti ve buradan Gelibolu'ya geçmişti. II. Murad ise Gelibolu'ya önceden anlaşığı Giovanni Adorno'nun desteğiyle geçmişti. Mustafa Çelebi, Giovanni Adorno'ya yüklü bir miktar para karşılığında II. Murad'a destek vermeyi bırakmasını teklif etmişse de Adorno bu teklifi reddetmişti. Gemiler Gelibolu'ya yaklaştığında ise Mustafa taraftarları buna engel olmuştu. Murad'ın ordusu bu sefer güney taraflara doğru geçip buradan karaya çıkmıştı. Bunun üzerine Mustafa Çelebi Edirne'ye kaçmış ve yanına alabildiği kadar para alıp Eflak'a doğru ilerlemeye başlamıştı. II. Murad Gelibolu'da 3 gün kaldıktan sonra Edirne'ye doğru yola çıkmıştı. Edirne'ye ulaştıklarında II. Murad, Adorno'ya yardımlarından dolayı pek çok hediye vermişti. Daha sonra Murad, Mustafa'nın peşinden askerlerini göndermişti ve Mustafa, Tuna nehri yakınlarında yakalanıp Edirne'ye getirilmişti. Mustafa'nın bir meydanda asılmasına karar verilmişti ki bunun sebebi Mustafa'nın hanedana mensup olmadığını kanıtlamak içindi.⁵⁵ Oruç Beğ, Mustafa'nın ölümüyle ilgili onun savaşarak mı yoksa Edirne'de hisarın burcuna asılarak mı öldüğünün bilinmediğini söyler.⁵⁶ Mustafa'nın savaşarak öldüğünü söyleyen tek kaynak Oruç

⁵² Hoca Sâdeddin Efendi, s. 128.

⁵³ Mihaloğulları, Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde ve Rumeli'nin fethinde etkili olmuş bir akıncı ailesidir. Mehmed Bey, Fetret Devri'nde Musa Çelebi'yi desteklemiş ve bu sebeple hapsedilmiştir. Daha sonrasında serbest bırakılsa da Şeyh Bedrettin isyanında Şeyh Bedrettin'e destek verdiği için yeniden hapsedilmiştir. Fahameddin Başar, "Mihaloğulları", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 30, İstanbul 2005, s. 24.

⁵⁴ Mehmed Neşri, s. 561-563. Aşıkpaşaoğlu, s. 100-101. Hoca Sâdeddin Efendi, s. 128-134. Rûhi Tarihi, s. 436. Chalkokondyles'in kroniğine de II. Murad'ın elçileri Mustafa'ya Bizans'ın kendileriyle müttefik olduğunu ve Mustafa'nın ordugâhının etrafının sarıldığına söylemişti. Bu söylentiler sebebiyle korkuya düşen ordu dağılmıştı. Laonikos Chalkokondyles, s. 373-374.

⁵⁵ Doukas, s. 158-160.

⁵⁶ Oruç Beğ, s. 52.

Beğ'dir. Chalkokondyles, Mustafa'nın Ganos Dağı'na (Işıklar Dağı) kaçtığını ve daha sonra bir çalılıkta yakalanıp darağacında asıldığını söyler.⁵⁷ Ruhi Çelebi ise Mehmed Bey'in onu yakalayınca kırıyla boğduğunu söyler. Fakat devamında Mustafa Çelebi'nin 12 yaşında olduğunu belirtmiştir. Bu noktada Ruhi Çelebi, Mustafa Çelebi ile Küçük Mustafa'nın karıştırmıştır.⁵⁸ Gazavat-ı Sultan Murad b. Mehmed Han'da ise Mustafa'nın "Eski dedikleri kasabada" yakalanıp asılarak idam edildiği yazılmıştır.⁵⁹ Anonim bir kısa Greçe kronikte, Mustafa'nın 1422 yılının kış mevsiminde öldüğü yazmaktadır.⁶⁰ Mustafa'nın kaçmayı başardığına dair rivayetler olsa da buna yazının ilerleyen kısımlarında değineceğiz.

Doukas'ın ifadesine göre bu Mustafa Çelebi gerçekten Yıldırım Bayezid'in oğluydu.⁶¹ Sphrantzes, Mustafa'nın Düzmece olduğunu düşünmüş ve ondan bahsederken "plastos/sahte" sıfatını kullanmıştır.⁶² Enveri ise "Mustafa adlı Murâd'un kardaşı" diyerek Mustafa'nın gerçekten Bayezid'in oğlu olduğunu ima etmiştir.⁶³ Aşıkpaşaoğlu ve Neşri ise ondan bahsederken düzme lakabı ile anmışlardır.⁶⁴

Küçük Mustafa İsyanı'nın Nedenleri ve Gelişimi

Mustafa Çelebi isyanı tamamen bastırıldıktan sonra bununla ilgili olarak Bizans İmparatoru II. Manuil şunları söylemiştir:

"Oğlum imparator (VII. İoannis), imparator olmaya uygun, ama günümüz için değil. Çünkü onda atalarımızın [sahip olduğu] büyük bayalleri var. Bugünkü halimize bakarsak, imparatorluğun bir imparatora değil, bir idareciye ihtiyacı var. Ve korkarım ki onun fikirleri ve eylemleri hanedanımızın çöküşüne neden olacak. Çünkü onun planlarını ve Mustafa ile başarmayı umduğu şeyi önceden tahmin ettim ve bizi bazı tehlikelere sürükleyen eylemlerinin sonuçlarını gördüm."⁶⁵

⁵⁷ Laonikos Chalkokondyles, s. 377.

⁵⁸ Rûhi Tarihi, s. 437.

⁵⁹ **Gazavat-ı Sultan Murâd b. Mehmed Hân**, Yayına Hazırlayanlar: Halil İnalçık ve Mevlûd Oğuz, TTK Yayınları, Ankara, 1989. s. 13.

⁶⁰ Şahin Kılıç, **Bizans Kısa Kronikleri. Osmanlı Tarihinin Bizanslı Tanıkları**, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2011. no. 53, paragraf 12, s. 323.

⁶¹ Doukas, s. 160. Enveri, s. 43.

⁶² Georgios Sphrantzes, **Cronaca**, Ed. Riccardo Maisano, Roma, Accademia Nazionale dei Lincei, Roma, 1990. s. 10.

⁶³ Enveri, s. 43.

⁶⁴ Aşıkpaşaoğlu, s. 100. Mehmed Neşri, s. 557.

⁶⁵ Sphrantzes, **The Fall of the Byzantine Empire** s. 50-51.

Bizans İmparator'u II. Manuil'in bahsettiği Mustafa Çelebi'ye verilen desteğin Bizans'ı götürdüğü tehlike ise II. Murad'ın İstanbul'u kuşatmasıdır. II. Manuil, kuşatmayı kaldırmak için Osmanlı'da bir iç karışıklık daha çıkartmaya çalışmıştı. Küçük Mustafa'nın isyanını tetikleyen en önemli etken budur. Küçük Mustafa, I. Mehmed'in oğlu ve II. Murad'ın küçük kardeşidir. Mustafa Çelebi'nin ölümünden kısa bir süre sonra Küçük Mustafa olayı başladığından, yani olaylar yakın bir zaman aralığında gerçekleştiğinden ve isimlerinin aynı olması sebebiyle bu iki tarihi şahsiyet karşılaştırılabilmektedir. Küçük Mustafa'nın Düzmece Mustafa ile karışmaması için Sphrantzes, eserinde Küçük Mustafa'dan 'Mustafopulos' olarak bahsetmiştir.⁶⁶

Çelebi Mehmed'in oğlu Mustafa, Hamid ili sancak beyiydi. Lalası Şarapdar İlyas'ın de kışkırtması ile Küçük Mustafa olayı başlamıştı. Germiyanogulları ve Karamanogulları'ndan askeri destek almışlardı.⁶⁷ Bizans İmparatoru II. Manuil bu sırada Şarapdar İlyas'a mektup ve para göndermiş ve bu mektupta, gönderilen parayla beraber Bursa'ya hareket etmelerini söylemişti.⁶⁸ 1422 yılının ağustos ayında Küçük Mustafa Bursa'yı kuşatmıştır. Bu haber II. Murad'a ulaştığında "Romaluların imparatoru bana zorluk çıkarmak için başka bir Mustafa daba çıkardı." demiş ve İstanbul kuşatmasını kaldırmıştır. Daha sonra Edirne'ye dönmüş ve Rumeli ordusunun başındaki Mihaloğlu Mehmed Bey'i Küçük Mustafa'nın üzerine göndermiştir. Bunun sonucunda Küçük Mustafa, 30 Eylül 1422'de Bizans İmparatoru'na sığınmak zorunda kalmıştır.⁶⁹ 1 Ekim 1422'de imparatorların (II. Manuil ve VIII. İoannis) karşısına çıkmıştır. Aynı sabah II. Manuil'e felç inmiştir. Bu olaydan sonra Silivri'ye gitmiştir.⁷⁰ Küçük Mustafa, Silivri'de kısa ömürlü bir üs kurmuş, ancak Rumeli birliklerinin saldırısına uğradığı için yeniden Anadolu'ya geçmiştir.⁷¹ Mustafa, Bursa'ya doğru ilerlediği sırada şehrin ileri gelenlerinden Ahi Yakub ve Ahi Kadem onun yanına gelerek Bursa'nın Osmanlı ile husumeti olan Karamanogulları askerlerinin eline düşerse büyük bir yıkım yaşayacağını söyleyerek vazgeçirmişlerdi. Bunun üzerine Küçük Mustafa İznik'e geçti.⁷²

⁶⁶ Sphrantzes, **Cronaca**, s. 24.

⁶⁷ Aşıkpaşaoğlu, s. 103. Mehmed Neşri, s. 567-569.

⁶⁸ Doukas, s. 164.

⁶⁹ Halil İnalçık, "Murad II", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 31, İstanbul 2006, s. 165. Doukas, s. 164. Cüneyt Kanat, "Makrizi'nin Kitab Es-Sulûk'undaki Osmanlılar ile İlgili Kayıtlar". **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, 4(2), 2000. s. 238

⁷⁰ Laonikos Chalkokondyles, s. 387. Sphrantzes, **The Fall of the Byzantine Empire**, s. 27-28. Anonim bir kısa kronik de bu görüşmeyi doğrulamaktadır. Şahin Kılıç, no. 13, paragraf 5-6, s. 267.

⁷¹ Colin J. Heywood, "Küçük Mustafa", **Encyclopedia of Islam**, 2nd ed., C. VII, 1992, s.712.

⁷² Aşıkpaşaoğlu, s. 103-104. Mehmed Neşri, s. 569.

Küçük Mustafa'nın Bursa kuşatması ve İstanbul'dan dönüşüyle ilgili olarak, Osmanlı ve Bizans kaynakları arasında belirgin farklılıklar vardır. Osmanlı kroniklerinde ise Bursa'nın kuşatıldığını ve Küçük Mustafa'nın imparator ile görüşmeye gittiği bilgilerini görememekteyiz. Bu farklılıkların arkasındaki nedenler, her iki tarafın siyasi çıkarlarıyla ilişkilendirilebilir. Osmanlı kronikleri, Küçük Mustafa'nın isyan edip Bursa'yı kuşatmasını başarısızlık olarak görüp örtbas etme eğiliminde olup, bu olayları sansürlemiş olabilir. Buna karşın, Bizans kaynakları, Osmanlı'daki bu tür iç çekişmeleri, kendi politikalarını meşrulaştırmak ve Osmanlı Devleti'nin zayıflığını göstermek amacıyla abartmış olabilir. Bu durum, tarih yazımındaki taraflılıkların nasıl farklı anlatılar oluşturabileceğine dair önemli bir örnektir.

Küçük Mustafa İsyanının Sonu

II. Murad, Şarapdar İlyas Bey'e haber göndererek onu Anadolu Beylerbeyi yapmayı, bunun karşılığında ise kendisi gelene kadar Mustafa'yı oylamasını istemişti. İlyas Bey bu teklifi kabul etmişti.⁷³

Küçük Mustafa hamamdayken II. Murad, İznik dışında gelmişti ve Mihaloğlu Mehmed Bey şehri kuşatmaya başlamıştı. Küçük Mustafa'nın destekçisi Taceddinoglu ve II. Murad'ın yanında yer alan Mihaloğlu Mehmed Bey'in hayatını kaybettiği bu çatışmalar yaşanmıştı. Bu olaylar olurken Şarapdar İlyas Bey, Küçük Mustafa'yı kucığına alıp götürmüştü. Mustafa ona "*Hey lala! Beni niye tutuyorsun?*" diye sorduğunda, İlyas ona cevaben "*Kardeşine götürüyorum.*" demişti. Küçük Mustafa ise "*Hay zalim, hain. Beni kardeşime götürme o bana kıyar.*" diye ikna etmeye çabalasa da İlyas Bey sadece susmuş ve Mustafa'yı götürmüştü. Küçük Mustafa öldürülmüş ve I. Mehmed'in yanına gömülmüştü.⁷⁴ Sultan II. Murad, kardeşi Mustafa'ya çok sevgi beslemişti ve o öldükten sonra da onu hep anmaya devam etmişti. Hatta bu konu ona çok dert verdiğinden Mustafa'yı öldüren kişiyi buldurup kafasını kestirmişti.⁷⁵ Bu olayla beraber Küçük Mustafa isyanı da son bulmuş oluyordu.

Mustafa Çelebi'nin Kaçabilmiş Olması İhtimali

Tarihî Takvimler'de Mustafa Çelebi'nin yakalanamayıp Kefe'ye kaçtığı rivayeti mevcuttur. Bu rivayete göre Kefe'ye geçen Mustafa Çelebi daha sonra

⁷³ Aşıkpaşaoğlu, s. 104. Mehmed Neşri, s. 569.

⁷⁴ Aşıkpaşaoğlu, s. 104-105. Mehmed Neşri, s. 571-573.

⁷⁵ Mehmed Neşri, s. 573-575.

buradan Selanik'e gelmiştir.⁷⁶ Selanik Başpiskoposu Symeon, Osmanlı'nın Selanik şehrini kuşattığı dönemde Venedik saflarında Osmanlı'ya karşı savaşan yeni bir Mustafa'dan bahsetmektedir. Selanik'e sığınan ikinci bir Mustafa olduğunu belirtir.⁷⁷ Selanik Dükü tarafından Girit Dükü'ne gönderilen 8 Aralık 1426 tarihli raporda ve 10 Mayıs 1429'da yazılmış bir Venedik kaydında Mustafa'dan bahsedilmektedir.⁷⁸ 23 Nisan 1427 tarihli bir başka mektupta, Mustafa'nın Sırp Despotu Stefan Lazareviç'in yanına gittiği bildirilmektedir. Söylentiye göre, bunu duyan II. Murad, Mustafa'nın kendisine teslim olmasını talep etmiş, ancak Lazareviç bunu reddetmiştir.⁷⁹

Symeon, Mustafa'dan bahsederken özellikle birinci ve ikinci Mustafa ayrımı yapmaktadır.⁸⁰ Eğer Mustafa Çelebi II. Murad'ın elinden kaçıp Selanik'e geri dönseydi, Symeon muhtemelen ondan 'ikinci Mustafa' olarak bahsetmezdi. Bahsi geçen bu "ikinci Mustafa", Mustafa Çelebi'nin ikinci isyanı sırasında II. Murad ile anlaşarak Aydın beyi olan Cüneyd Bey'in yeniden Osmanlı aleyhinde faaliyetlerde bulunmaya başlamasıyla alakalıdır. Cüneyd Bey, Venedik'ten destek alabilmek amacıyla Mustafa Çelebi'nin oğlunun kendisiyle beraber olduğu bilgisini ilettiler. Bu kişinin daha sonra 'Mustafa Çelebi'nin oğlu' olduğu iddiası terk edilip 'Mustafa Çelebi'nin kendisi' olduğu ileri sürülecekti. Venedik'in burada bahsi geçen Mustafa'ya verdiği destek Osmanlı'nın Selanik kuşatmasında karşı bir koz olarak kullanmak istemesinden kaynaklanıyordu. Bizans'ın Osmanlı şehzadelerini kullanarak Osmanlı'yı zor durumda bırakabilmesi Venedik'e de bu konuda örnek olmuş olabilir. Mustafa dışında 1423'lerde İsmail ve 1430'larda Zafer (Zaffar) adlı kişiler de Osmanlı hanedanının üyesiymiş gibi ortaya çıkarılmıştı.⁸¹

Bu bilgiler ışığında, Mustafa Çelebi'nin taht mücadelesinin Osmanlı karşıtı politikalar geliştiren devletler için bir fırsat sunduğunu görüyoruz. Osmanlı sultanının meşruiyetinin sorgulanmasını ve iç karışıklık çıkarılmasını sağlamak adeta Osmanlı ile baş etmenin yeni bir yolu olarak kullanılmaya çalışılıyordu. Osmanlı Devleti de bu konuda adımlar atıp önlemler almak zorunda kalmıştı.

⁷⁶ Osman Turan, **İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler**, Ankara 1954. s. 61

⁷⁷ Ferhan Kılıdökme-Mollaoğlu, **Selanik Başpiskoposu Symeon'un Tarihi Nutku (1387-1429)...**, s. 117-118. David Balfour, **Politico-historical works of Symeon. Politico-Historical Works of Symeon, Archbishop of Thessalonica (1416/17 to 1429)**, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Vienna, 1979. s. 181 n. 133. John W. Barker, s. 374 n. 133.

⁷⁸ David Balfour, s. 183 ve 182 n. 201

⁷⁹ David Balfour, s. 186

⁸⁰ Ferhan Kılıdökme-Mollaoğlu, **Selanik Başpiskoposu Symeon'un Tarihi Nutku (1387-1429)...**, s. 120

⁸¹ Şerafettin Turan, **Türkiye-İtalya İlişkileri I**, TTK Yayınları, Ankara, 2020. s. 477, 515-517

Mustafa İsyanlarının Osmanlı Devleti'ne Etkileri

Mustafa Çelebi'nin isyanı, Osmanlı tahtına yönelik tehditleri artırmış, bu da Osmanlı'da hanedanın meşruiyetini resmileştirme çabası oluşturmuştur. Osmanlı'nın kökenlerini Kayı boyuna bağlama hamlesinin II. Murad dönemine isabet etmesinde⁸² Mustafa isyanının etkisi olduğunu düşünmekteyiz. Böylece II. Murad hem içerideki muhalefeti zayıflatmak hem hanedanın tarihsel dayanağını güçlendirmek hem de Venedik'in yaptığı gibi ortaya çıkabilecek hanedan dışından birisinin tahta geçme olasılığını engellemek istemiştir.

Fatih Sultan Mehmed, kardeş katlini yasalaştırarak⁸³ dış kuvvetlerin Osmanlı hanedanına bir alternatif çıkararak olası bir isyan tetiklemesini engellemeye çalışmıştır.

Uç beylerinin isyanlarda Mustafa Çelebi'ye verdikleri destekle onun Rumeli'ye hâkim olabilmesi, Osmanlı yönetimini merkezi ordunun güçlendirilmesi ve uç beylerinin etkisinin azaltılması yönünde adımlar atmaya zorlamıştır. Fatih Sultan Mehmed, doğrudan kendisine bağlı olan kapıkulu ordusunu yeniden yapılandırarak güçlendirmiş ve asker sayısını artırmıştır. Yeniçeriler ile uç beylerinin bağımsız ve otoriteyi sınırlayan tutumlarını kırarak onları doğrudan kontrolü altına almış; uç beylerini, kendi büyük gazi kimliğiyle gölgede bırakmış ve güçlü Mihaloğulları'na diğer beylerle aynı muameleyi yapmıştır. Ayrıca, saraydaki avcı birliklerinden "sekban" adıyla yeni birimler oluşturmuş ve bu birliklerden seçilen yeniçeri ağaları aracılığıyla orduda daha sıkı bir disiplin sağlamıştır. Bunun yanı sıra, maaş artışları, silahların modernizasyonu ve asker sayısının iki katına çıkarılması yoluyla merkezi ordu, Osmanlı yönetiminin en güçlü destek gücü haline getirilmiştir.⁸⁴

Son olarak, Mustafa Çelebi isyanı hakkında bilgi veren Oruç Beğ Tarihi ve Anonim Osmanlı Kroniği'nde, Mustafa'nın Rumeli'deki yayaları müselleme yaptığı ve ellişer akçe harçlık verdiği, bu uygulamanın da bu olaydan kaldığı belirtilir.⁸⁵ Feridun Emecen'e göre, bu durum, Rumeli'deki müsellemlerin aslında vergi muafiyetine sahip yaya askerler olduğunu ve bu muafiyetin avârız vergilerini kapsadığını gösterir. 15. Yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren yaya ve müselleme

⁸² Paul Wittek, *The Rise of the Ottoman Empire*, London 1958. s. 10-11

⁸³ "Ve her kimseneye ki evlâdumdan saltanat müyesser ola, karındaşların nizam-ı âlem için katl itmek münâsibdür. Ekser-i ʿulemâ dahi tecviz itmişdür. Anunla âmil olalar." **Fatih Sultan Mehmed Atam Dedem Kanunu: Kanunname-i Al-i Osman**, Hazırlayan: Abdülkadir Özcan, Kronik Yayınları, 2022, İstanbul. s. 19

⁸⁴ Halil İnalçık, "Mehmed II", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 28, İstanbul 2003, s. 405.

⁸⁵ Oruç Beğ, s. 51, Anonim Osmanlı Kroniği, s. 63.

teşkilatı yeni bir sistem içine dahil olmuştur.⁸⁶ Mustafa Çelebi'nin bu girişimi, Osmanlı askeri yapısında kalıcı bir değişime yol açmıştır.

Sonuç

Mustafa Çelebi, Ankara Savaşı'nda Timur'a esir düşmüş ve serbest bırakıldığında Osmanlı tahtı için hamle yapmıştır. İlk denemesine başarısız olup Bizans'ın elinde siyasi bir koz olarak yeniden siyasi rehin olmuştur. II. Murad'ın tahta çıkmasıyla Bizans'ın Osmanlı'ya karşı yürüttüğü, sonradan sıcak savaşa dönecek olan soğuk savaşın bir kozu olmuştur. Fakat Bizans ile yaptığı anlaşmayı bozarak Gelibolu'yu vermemiştir. Mustafa Çelebi, esaret altında geçen yılların yarattığı psikolojik baskı nedeniyle Edirne'ye geldiğinde kendini zevk ve sefaya vermiştir. Ancak, bu pasif tutumu, Cüneyd Bey'in uyarısıyla sona ermiş ve taht mücadelesine yeniden girişmiştir. Bu olay, Mustafa Çelebi'nin psikolojik durumunun, siyasi kararlarına nasıl etki ettiğini göstermektedir.

Taht için giriştiği bu ikinci teşebbüste Murad'ın yürüttüğü doğru siyasi hamleler sebebiyle Mustafa, Murad'a karşı büyük bir meydan savaşı yapamamış ve mağlup olup idama mahkûm edilmiştir. Bizans'ın Mustafa'nın ikinci teşebbüsüne verdiği destek ise ters tepmiş ve bunun sonucunda Osmanlı, İstanbul'u kuşatmaya başlamıştı. Bu sırada II. Murad'ın kardeşi Küçük Mustafa, yine Bizans'ın desteğiyle ve Şarapdar İlyas Bey'in etkisiyle tahta geçmek için harekete girişti. Osmanlı açısından Mustafa Çelebi'nin yarattığı kadar ağır kayıplar oluşturmayan bu mevzu da kısa sürede kapanmış oldu. Yaşı çok küçük olduğundan etki altına kolay alınmış olup yerine kararlar verilmiş olması pek muhtemel olan Küçük Mustafa bu karmaşanın bedelini canıyla ödemek zorunda kalmıştır.

Mustafa Çelebi'nin ilk isyanının sona erme tarihi hakkında farklı görüşler bulunmakla birlikte, genel kabul gören tarih 1416 yılıdır. Ancak, isyanın bitiş tarihiyle ilgili Osmanlı ve Bizans kaynakları arasında bazı çelişkiler mevcuttur. Osmanlı tarihçileri bu konuda sessiz kalırken, Bizans kaynakları ve Sphrantzes'in anlatımı, 1416 yılı sonunu işaret etmektedir. Edirne'de basılan paralar ve Eflak seferi gibi diğer deliller de isyanın sona erme tarihi konusunda farklı yorumlara yol açmaktadır. Paraların üzerindeki tarihler ve Doukas'ın verdiği bilgiler, 1419 yılında isyanın hala devam ettiğine dair şüpheler uyandırmaktadır. Bu çelişkiler göz önüne alındığında, Mustafa Çelebi'nin ilk isyanının tam olarak hangi tarihte bastırıldığı kesin olarak belirlenememekte; fakat 1416 yılı genel bir kabul görse

⁸⁶ Feridun Emecen, "Yaya ve Müsellem", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 43, Ankara 2013, s. 354.

de, 1419 yılına dair bazı kanıtlar da bu tarih üzerinde durulması gerektiğini göstermektedir.

Fetret Devri'nden İstanbul'un fethine kadar geçen sürede Bizans, Osmanlı'nın iç siyasetine müdahale etme şansı elde etmişti ve bu yazımızda bunun iki örneğini gördük. Bu siyaset örneği Osmanlı'nın karşısında yer alan devletler tarafından tekrar edilmeye çalışılmıştır. Hanedan içindeki tartışmalar Osmanlı'nın zayıf olduğu bir nokta olarak görülmüş ve Venedik'in sahte bir Mustafa daha yaratmaya çalışması bu yöntemin artık sık kullanılmaya çalışıldığını göstermiştir. Küçük Mustafa isyanında da gördüğümüz üzere Anadolu'daki beylikler de Osmanlı'nın bu 'yarasını kaşımaya' çalışmıştır.

Osmanlı Devleti bunların önüne geçmek istemiştir. II. Murad döneminde Osmanlı hanedanının kökenini Kayı boyuna bağlanması ile hanedanın meşruiyeti sağlaştırılmaya çalışılmıştır. Böylece hanedan dışından hak iddia edilmesinin önü kesilmeye çalışılmıştır. Fatih Sultan Mehmed döneminde ise kardeş katli ile dışarıdan veya devlet içinde nüfuzu güçlü birilerinin teveccühü ile tahtta hak iddia edebilecek birilerinin çıkması engellenmeye çalışılmıştır. Mustafa Çelebi örneğinde görüldüğü gibi Rumeli'de uç beylerinin desteğini toplayan bir isyancı rahatlıkla bölgeyi ele geçirebiliyordu. Yine Fatih Sultan Mehmed döneminde uç beylerinin etkinliği kırılmaya çalışılmış ve merkezi Yeniçeri ordusu güçlendirilmiştir. Mustafa Çelebi ve Küçük Mustafa isyanları, Osmanlı Devleti'nin merkezîyetçi bir yapıya geçiş sürecinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu isyanlar, Osmanlı Devleti'ni merkezi otoritesini güçlendirmek ve hanedanın sürekliliğini korumak için bir dizi reform ve stratejik değişiklik yapmaya zorlamıştır. Bu sebeple, Osmanlı yönetimi merkezi ordunun güçlendirilmesi, hanedanın meşruiyetinin pekiştirilmesi ve yerel güçlerin etkisinin azaltılması gibi önlemler almıştır.

EKLER

Ek 1: *Cüneyd Bey'in Bizans Tarafından Esir Tutulduğu Pammakaristos Manastırı, Günümüzde Fethiye Cami'nin Dışarıdan Görünüşü (Fotoğraf: Süleyman Abdullah GÜRBÜZ)*

Ek 2: *Cüneyd Bey'in Bizans Tarafından Esir Tutulduğu Pammakaristos Manastırı Günümüzde Fethiye Cami'nin Dışarıdan Görünüşü (Fotoğraf: Süleyman Abdullah GÜRBÜZ)*

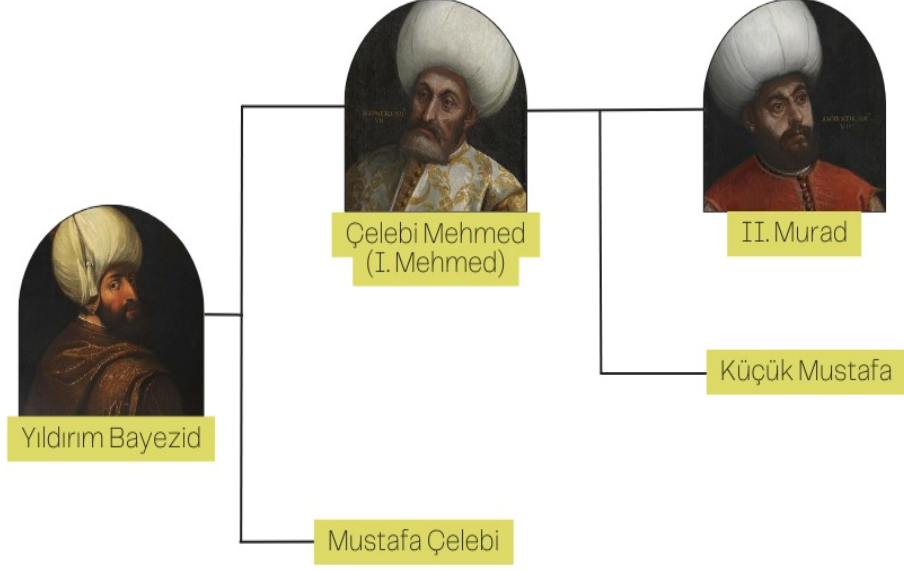
Ek 3: *Cüneyd Bey'in Bizans Tarafından Esir Tutulduğu Pammakaristos Manastırı Günümüzde Fethiye Cami'nin İçten Görünüşü (Fotoğraf: Süleyman Abdullah GÜRBÜZ)*

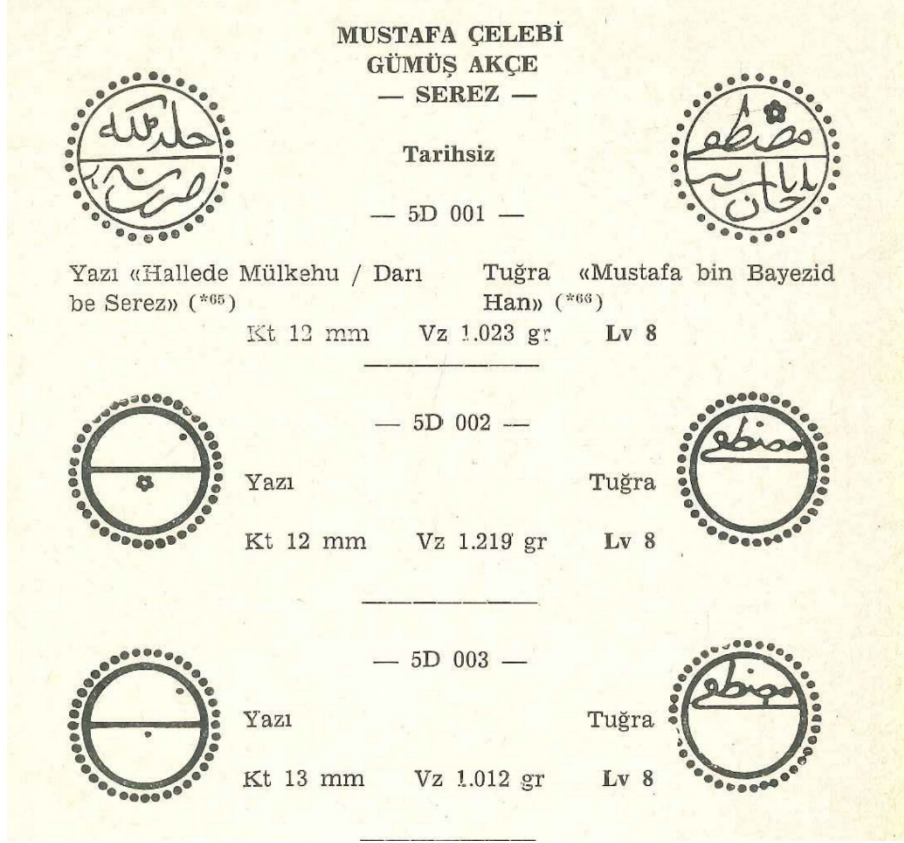
Ek 4: VIII. İoannis Paleologos (Hüküm Süresi: 1416-1448)

Ek 5: *Mustafa Çelebi ve Küçük Mustafa'nın Karıştırılmaması İçin Hazırladığımız Grafik*

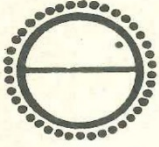

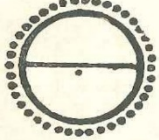

Ek 6: Mustafa Çelebi'nin Serez'de Bastırmış Olduğu Tarihsiz Paralar

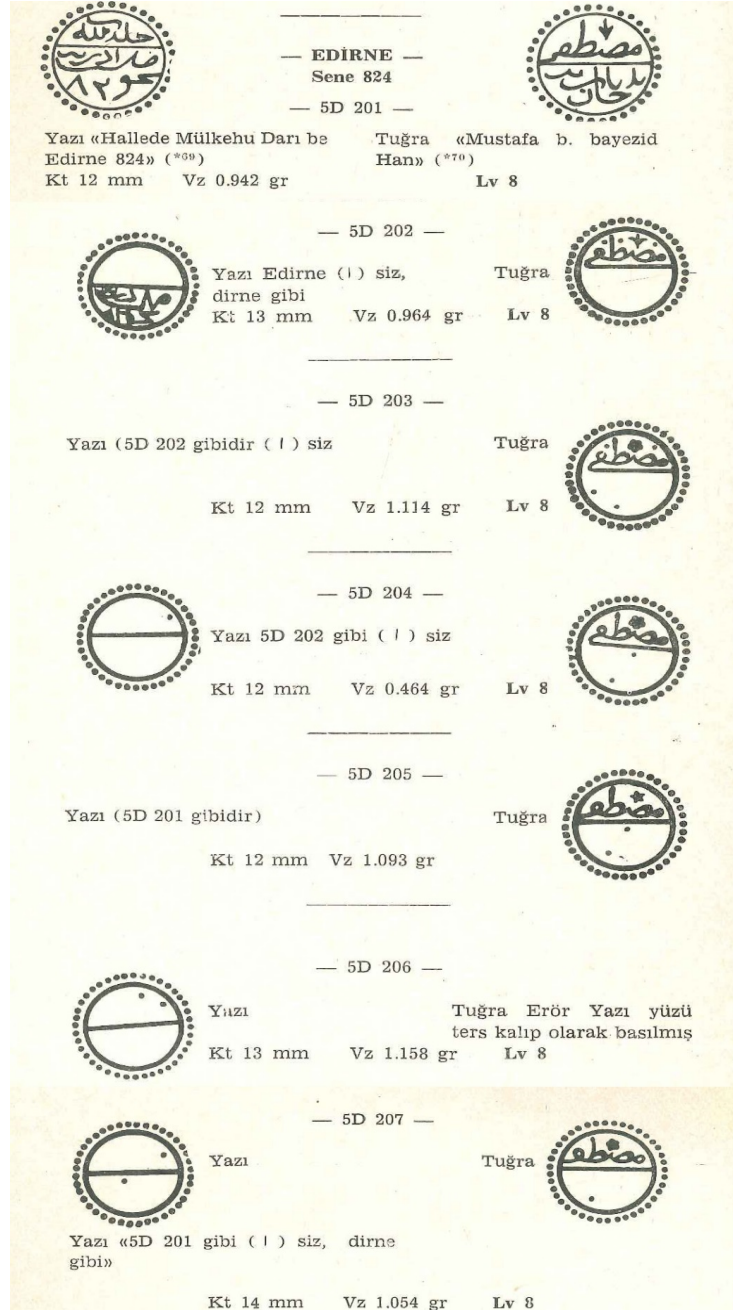
Kaynak: Cüneyt Ölçer, s. 108.

Ek 7: *Mustafa Çelebi'nin Edirne'de Hicri 822-Miladi 1419-1420 Yılında Bastırılmış Olduğu Paralar*

	GÜMÜŞ AKÇE — EDİRNE — Sene 822 (4) — 5D 101 —	
Yazı «Hallede Mulkehu / Darı- be Edirne 822 (4) (*67)		Tuğra «Mustafa bin Bayezid Han» (*68)
Kt 13 mm	Vz 1.168 gr	Lv 8
— 5D 102 —		
	Yazı	Tuğra
Kt 11 mm	Vz 1.103 gr	Lv 8
— 5D 103 —		
Yazı 5D 102 gibidir)		Tuğra
Kt 11 mm	Vz 1.078 gr	Lv 8
— 5D 104 —		
Yazı 5D 102 gibidir)		Tuğra
Kt 12 mm	Vz 1.707 gr.	Lv 8
— 5D 105 —		
	Yazı	Tuğra
Kt 12 mm	Vz 1.048 gr	Lv 8

Kaynak: Cüneyt Ölçer, s. 108-109.

Ek 8: Mustafa Çelebi'nin Edirne'de Hicri 824-Miladi 1421 Yılında Bastırmış Olduğu Paralar

Kaynak: Cüneyt Ölçer, s. 109-111.

KAYNAKÇA

- Anonim Osmanlı Kroniği**, çev. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2015.
- Aşıkpaşaoğlu, **Aşıkpaşaoğlu Tarihi**, Hazırlayan: Hüseyin Nihal Atsız, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2021.
- BALFOUR, David, **Politico-historical works of Symeon. Politico-Historical Works of Symeon, Archbishop of Thessalonica (1416/17 to 1429)**, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Vienna, 1979.
- BARKER, John W., **Manuel II Paleologus (1391-1425): A Study in Late Byzantine Statesmanship**, Rutgers University Press, New Brunswick 1969.
- BAŞAR, Fahameddin, "Mihaloğulları", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 30, İstanbul 2005, s. 24-25.
- , Fahameddin, "Mustafa Çelebi, Düzme", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 31, İstanbul 2006, s. 290.
- Diplomatarium relationum Reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae**, Ed. Gelcich, Jozsef-Lajos Thalloczy, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1887.
- Doukas, **Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks**, Çev: Harry J. Magoulias, Wayne State University Press, Detroit, 1975.
- ELÂM, Nilgün, "Bizans-Osmanlı İlişkilerinde Sözde Barış Dönemi (1413-1421)", **History Studies**, 13/4, Ağustos 2021, s. 1205-1237.
- EMECEN, Feridun, "Cüneyd Bey", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 8, İstanbul, 1993, s. 122.
- , Feridun, "Yaya ve Müsellem", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 43, Ankara 2013, s. 354-356.
- Enverî, **Fatih Devri Kaynaklarından Düstûrnâme-i Enverî -Osmanlı Tarihi Kısmı (1299-1466)-**, Hazırlayan: Necdet Öztürk, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2003.
- Fatih Sultan Mehmed Atam Dedem Kanunu: Kanunname-i Al-i Osman**, Hazırlayan: Abdülkadir Özcan, Kronik Yayınları, 2022, İstanbul.
- Gazavât-ı Sultan Murâd b. Mehmed Hân**, Yayına Hazırlayanlar: Halil İnalçık ve Mevlûd Oğuz, TTK Yayınları, Ankara, 1989.
- George Sphrantzes, **The Fall of the Byzantine Empire**, Çev: Marios Phillipides, The University of Massachusetts Press, Amherst, 1980.
- Georgios Sphrantzes, **Cronaca**, Ed. Riccardo Maisano, Roma, Accademia Nazionale dei Lincei, Roma, 1990.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyip, **Sultan II. Murad**, Kronik Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- HEYWOOD, Colin J., "Küçük Mustafa", **Encyclopedia of Islam**, 2nd ed., C. VII, 1992, s. 712-713.
- , Colin J., "Mustafa Çelebi Düzmece" **Encyclopedia of Islam**, 2nd ed. C. VII, 1992. s. 710-712.

- Hoca Sâdeddin Efendi, **Tâcü't-Tevarih**, Çev. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1979.
- İNALCIK, Halil, "Mehmed I", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 28, Ankara, 2003, s. 391-394.
- , Halil, "Mehmed II", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 28, İstanbul 2003, s. 395-407.
- , Halil, "Murad II", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 31, İstanbul 2006, s. 164-172.
- KANAT, Cüneyt, "Makrizi'nin Kitab Es- Sulûk'undaki Osmanlılar ile İlgili Kayıtlar". **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, 4(2), 2000, s. 225-256.
- KIRLIDÖKME-MOLLAOĞLU, Ferhan, "'Düzmece' Olarak Anılan Mustafa Çelebi ve Bizans (1415-1416/17)", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 49, 2, 2009. s. 173-185
- , Ferhan, **Selanik Başpiskoposu Symeon'un Tarihi Nutku (1387-1429) The historical discourse of the archbishop of thessaloniki (Selanik) Symeon (1387-1429)**, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1998.
- Konstantin Kosteneçki, **Stefan Lazareviç, Yıldırım Bayezid'in Emrinde Bir Sırp Despotu**, çev. Hüseyin Mevsim, İstanbul 2008.
- Laonikos Chalkokondyles, **The Histories**, Volume I, çev. Anthony Kaldellis, Harvard University Press Cambridge, Massachusetts London, England, 2014.
- Mehmed Neşri, **Kitâb-ı Cihan-nümâ Neşri Tarihi**, Yay. Hazırlayanlar: Faik Reşit Unat ve Mehmed A. Köymen, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.
- Oeuvres de Ghillebert de Lannoy, Voyageur, Diplomate et Moraliste**, Ed. H. Potvin, Louvain 1878.
- Oruç Bin Âdil, **Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi (1288-1502)]**, çev. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2014.
- ÖLÇER, Cüneyt, **Yıldırım Bayezid'in Oğullarına Ait Akçe ve Mangırlar**, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1968.
- Rûhi Tarihi, Hazırlayanlar: Halil Erdoğan Cengiz ve Yaşar Yücel, **Türk Tarih Belgeleri Dergisi**, Cilt: XIV, Sayı 18, 1992. s. 359-543
- KILIÇ, Şahin, **Bizans Kısa Kronikleri. Osmanlı Tarihinin Bizanslı Tanıkları**, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2011.
- Şükrullah, "Behcetü't Tevârih", **Üç Osmanlı Tarihi**, Hazırlayan: Hüseyin Nihal Atsız, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2022. s. 181-239
- TURAN, Osman, **İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler**, Ankara 1954.
- , Şerafettin, **Türkiye-İtalya İlişkileri I**, TTK Yayınları, Ankara, 2020.